

פרשת תרומה

הרב אמנון בזק

בין המשכן למקדש

הבית נגלת כָּנָף אֶל כָּנָף. וַיִּצַף אֶת הַכְּרוּבִים זָהָב

(מל"א ו', כג-כח).

הארון איננו נזכר כלל בפרק זה, והכרובים אינם חלק ממנו, כי אם מן הבית עצמו. ההבדל ניכר גם בחומר שהכרובים עשויים ממנו: במשכן הכרובים עשויים מקשה זהב, כמו הכפורת (וכן המנורה), ואילו במקדש הם עשויים מעצי שמן מצופים זהב, כקירות הבית. כללו של דבר, במשכן מיקום הכרובים קשור לארון, הנע ממקום למקום, ואילו במקדש, שהוא המקום שבחר ה' להשרות בו את שכינתו, הם חלק מן הבית – קבועים במקומם, ואין להזיזם ממנו.

ביטוי אחר לפן הקביעות שבארון נוגע לבדים. התורה מדגישה שכל כלי המשכן מוכנים תמיד לתנועה ולמעבר למקום אחר, ועל כן הבדים הם חלק בלתי-נפרד מהם. דבר זה מודגש במיוחד בארון, שבו התורה מצווה: "בְּטַבְעֵלֶת הָאָרֶן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ" (כ"ה, טו).¹ כאשר הארון מגיע למקדש הבדים נשארים בו, אך נעשה בהם שינוי: "וַיֵּאָרְכוּ הַבָּדִים וַיֵּרְאוּ רְאֵשֵׁי הַבָּדִים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדָּבִיר וְלֹא יֵרְאוּ הַחוּצָה" (מל"א ח', ח). בביאור פסוק זה כתב רד"ק:

האריכו אותם לחוץ, כלומר שמשכו אותם כלפי חוץ, לפי שלא היה צריך עוד לשאת בכתף. ומתחילה היו הבדים נתונים בארון בשווה, שהיו עודפים אחורי הארון כמו לפני הארון... וכיון שהביאו הארון לדביר כמו שהיה עם בדיו, ולא היה עתיד עוד לנשוא בכתף, האריכו הבדים ומשכו כלפי חוץ, עד שנראו ראשי הבדים על פני הדביר, כדי שיהיה נכנס שם כהן גדול ביום הכפורים להקטיר בין הבדים ולא יהיה פונה הנה והנה.

אם כן, זהו ביטוי נוסף לקביעות מקום המקדש ולשאיפה שהארון יהיה שם עד עולם.²

ב. משכן העדות ואהל מועד

ברם, נראה שיש הבדלים חשובים עוד יותר בין המשכן למקדש.

מה היה ייעודו של המשכן? התורה מציינת שתי מטרות לבניין המשכן, המתבטאות בשני שמותיו: משכן העדות (להלן ל"ה, כא ועוד) ואהל מועד.

א. בית לשבתי

פרשתנו פותחת את פרשיות המשכן, שיביאונו עד לסימו של ספר שמות. בשיעור זה נבקש לעמוד על שאלה מהותית: מה בין המשכן למקדש, שייבנה בתקופה מאוחרת יותר, בימי שלמה? האם ההבדל מצטמצם לשוני המבני החיצוני שבין המשכן הארעי לבין בית המקדש הקבוע, ולמעשה המקדש הוא המשכו הטבעי של המשכן? או שמא אלו שני מבנים שונים בעלי תפקידים שונים?

נפתח בהבדל המבני, הקשור לאפשרות הראשונה שהצענו. אין ספק שיש משמעות רבה להבדל החיצוני שבין המבנה הארעי של המשכן לבין בית המקדש, שהוא בית קבע השוכן במקום אחד. כבר בנבואה הראשונה על בית המקדש – התשובה שהשיב ה' בפי נתן הנביא להצעתו המרומזת של דוד לבנות לו בית – מובלט הבדל זה: "כִּי לֹא יִשְׁבְּתִי בְּבֵית לַמַּיּוֹם הַעֲלֵתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה וְאֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּאֶהֱלִי וּבְמִשְׁכָּן" (ש"ב ז', ח). לפי פסוק זה, השוני המרכזי של המקדש מן המשכן הוא ההבדל שבין "יִשְׁבְּתִי" ל"מִתְהַלֵּךְ" ושבין אוהל לבית: המשכן מייצג תקופה ארעית, שבה אין השכינה שורה במקום גאוגרפי אחד, אלא מתהלכת עם בני ישראל ועוברת עמהם ממקום למקום; ואילו בית המקדש אמור להיות מושב של קבע.

להבדל זה יש ביטוי בולט בהבדל אחר שיש בין מבנה המשכן למבנה המקדש – בכרובים. הן במשכן הן במקדש מובע הרעיון שהשכינה שורה על גבי הכרובים. אלא שיש הפרש גדול ביניהם בעניין זה. במשכן מודגש שהשכינה שורה על הכרובים משום שהם נמצאים על הכפורת אשר על ארון העדות, כאמור בפרשתנו:

וְעִשִּׂיתָ שְׁנַיִם כְּרוּבִים זָהָב מִקֶּשֶׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכְּפֹרֶת. וְעֲשֶׂה כְרוּב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה וּכְרוּב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה מִן הַכְּפֹרֶת תַעֲשֶׂה אֶת הַכְּרוּבִים עַל שְׁנֵי קְצוֹתָיו. וְהָיוּ הַכְּרוּבִים פְּרָשֵׁי כְנָפִים לְמַעַל סֻכָּיִם בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכְּפֹרֶת וּפְנִיָהּם אִישׁ אֶל אָחִיו אֶל הַכְּפֹרֶת יִהְיוּ פְנֵי הַכְּרוּבִים... וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכְּפֹרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים אֲשֶׁר עַל אֶרֶץ הָעֵדוּת אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל³

בבית המקדש, לעומת זאת, אין הכרובים קשורים למקום הארון, אלא הם חלק מן הבית עצמו:

וְעֵשׂ בְּדָבִיר שְׁנֵי כְרוּבִים עֲצֵי שֵׁמֶן עֵשֶׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ... וַיִּתֵּן אֶת הַכְּרוּבִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת הַפְּנִימִי וַיִּפְרְשׂוּ אֶת כְּנָפֵי הַכְּרוּבִים וַתִּגַּע כְּנָף הָאֶחָד בְּקִיר וּכְנָף הַכְּרוּב הַשֵּׁנִי נִגְעַת בְּקִיר הַשֵּׁנִי וְכַנְפֵיהֶם אֶל תּוֹךְ

1 הרמב"ם אף מנה מצווה זו כלאו מיוחד, הנוהג בארון דווקא: "שהזהירנו מהוציא בדי הארון מתוך הטבעות" (ספר המצוות, מצוות לא-תעשה פו).

2 ומסתבר שאף על פי כן נותרו הבדים במקומם, כמצוות התורה, להורות שגם מאחר שהגיע הארון למקומו הקבוע במקדש, עדיין הוא עלול להיעקר משם ביום מן הימים, אם יסור עם ישראל מדרך ה'.

ואת שש היריעות לבד... והבאת את הקרסים בללא
וחברת את האהל והיה אחד (כ"ו, ז, ט, יא).

מכל האמור לעיל יובן היטב הצורך בשני כיסויים. היריעות
התחתונות מכסות את ארון העדות, לפיכך הן קרויות
"המשכן" – משכן העדות. היריעות שמעליהן הן כיסוי סמלי
למקום ההיוועדות עם ה', ועל כן הן מכונות "אהל" – אוהל
מועד.

ג. והיו עיני ולבי שם כל הימים

למקדש היו כנראה מטרות שונות לחלוטין. אכן, גם במקדש
נמצא הארון, תחת הכרובים הקבועים שבבית. אבל עניין
ההיוועדות עם ה' איננו נזכר בו כלל ועיקר! לעם ישראל
לא קם עוד נביא כמשה, שה' דיבר עמו פנים אל פנים, ורוח
הנבואה השורה על הנביאים אינה קשורה למקדש.

במקום זאת יש למקדש תפקיד שונה לחלוטין, שלא נזכר
במשכן. שלמה מייחד נאום ארוך להגדרת ייעודו של
המקדש, ועיקרו מסוכם בפסוקים אלו:

להיות עינך פתחות אל הבית הזה לילה ויום אל
המקום אשר אמרת יהיה שמי שם לשמע אל
התפלה אשר יתפלל עבדך אל המקום הזה. ושמעת
אל תחנון עבדך ועמך ישראל אשר יתפללו אל
המקום הזה ואתה תשמע אל מקום שבתך אל
השמים ושמעת וסלחת (מל"א ח', כט-ל).

בהמשך הנאום שלמה מונה עתות צרה ומצוקה שונות
שבהן ירצה אדם להתפלל אל ה', ואף אירועים כלליים, כגון
מלחמה, ואפילו גלות, שגם בהם יפנו אל ה'. לפי הנאום,
המקדש הוא מקום מיוחד, שדרכו התפילות מגיעות אל ה'
ישירות ומתקבלות ברצון לפניו. המקדש הוא מעין 'לשכת
פניות הציבור' של הקב"ה בעולם, ומהותו העיקרית: מקום
שמיעת התפילות. בפרק הבא הקב"ה מבטיח לשלמה שכך
אכן יהיה:

ויאמר ה' אליו שמעתי את תפלתך ואת תחנונך אשר
התחוננתה לפני הקדשתי את הבית הזה אשר בנתה
לשום שמי שם עד עולם והיו עיני ולבי שם כל
הימים (שם ט, ג).

נמצאנו למדים שיש הבדל מהותי בין ייעודו של המקדש
לייעודו של המשכן. אפשר להגיד שהמשכן הוא המקום שבו
הקב"ה מדבר עם משה ועם בני ישראל, ואילו המקדש הוא
המקום שבו הקב"ה שומע את תפילות בני ישראל.

ד. כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים

וכאן ניכר הבדל נוסף בין המשכן למקדש. אחד המצבים
ששלמה מזכיר בתפילתו הוא פנייה של נכרי אל הקב"ה:

וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא
מארץ רחוקה למען שמך. כי ישמעון את שמך הגדול
ואת ירך החזקה וזרעך הנטויה ובא והתפלל אל
הבית הזה. אתה תשמע השמים מכון שבתך ועשית

הצירוף 'משכן העדות' משמעו: המקום שהעדות שוכנת בו.
'העדות' היא כמובן כינוי קצר ל'לוחות העדות' (עיין ל"א, יח;
ל"ב, ט) שעתיד משה לקבל. ומכאן שמו של הארון 'ארון
העדות', כי הוא מקומם של הלוחות, כמבואר בפרשתנו:

...ואל הארון תתן את העדת אשר אתן אליך. ונועדתי
לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים
אשר על ארון העדת... (כ"ה, כא-כב)

על מה מעידים לוחות העדות? מכיוון שעל הלוחות כתובים
"עשרת הדברים" (ל"ד, כח), סביר להניח שהם מעידים על
מעמד הר סיני, שהוא מעמד הברית המרכזי שבין עם
ישראל לקב"ה. הלוחות מעידים על מעמד זה לדורי דורות,
והעדות נשמרת במשכן העדות.³

הצירוף 'אוהל מועד' מוסב על ייעוד אחר של המבנה –
המקום שהקב"ה נועד בו למשה, כאמור: "ונועדתי לך שם
ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים" (כ"ה, כב).

בארון שבקודש הקודשים מצטרפים אפוא שני היבטים של
המשכן. מצד אחד, הארון הוא מקום משכנה של העדות על
מעמד הר סיני. מצד שני, מעליו נמצאים הכרובים,
שביניהם הקב"ה נועד למשה ומדבר אתו.

ניתן לראות בשני היבטים אלו ביטויים בסיסיים לתורה
שבכתב ולתורה שבעל פה. לוחות העדות מנציחים את מתן
התורה שבכתב. ואילו ההיוועדות עם משה, עניינה בראש
ובראשונה בהתפתחות התורה מעבר למה שניתן בכתב: כדי
להתמודד עם מצבים חדשים, נכנס משה לאוהל מועד
וקיבל שם את דבר ה', שחידש לו את ההלכה הדרושה.⁴
'התורה שבכתב' שבארון היא הבסיס היציב והבלתי-
משתנה, ועל גביו, מבין שני הכרובים, מתחדש דבר ה'.

שני היבטים אלו ניכרים גם בכיסויי המשכן. שני כיסויים
עיקריים יש למבנה, ולכל אחד מהם שם משלו. הכיסוי
התחתון – היריעות העשויות שש משזר ותכלת וארגמן
ותולעת שני – מכונה תמיד "המשכן", כאמור בפרשתנו:

ואת המשכן תעשה עשור ריעלת שש משזר ותכלת
וארגמן ותלעת שני... חמש היריעות תהיין חברת
אשה אל אחתה וחמש ריעות חברת אשה אל
אחתה... וחברת את היריעות אשה אל אחתה
בקרסים והיה המשכן אחד (כ"ו, א, ג, ו).

ואילו היריעות שמעל – יריעות העזים – מכונות תמיד
"אהל", כאמור בהמשך אותו פרק:

ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן עשירה
יריעת תעשה אתם... וחברת את חמש היריעות לבד

3 לא ייפלא אפוא, שבצד הארון מונחת גם 'מזכרת' לעניין אחר: "ויאמר
משה אל אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן והנח אתו לפני
ה' למשמרת לדורותיכם. כאשר צוה ה' אל משה ויניחהו אהרן לפני העדת
למשמרת" (ט"ז, לג-לד).

4 כך משתמע בפרשת פסח שני: "ויאמר אלהם משה עמדו ואשמעו מה
יצוה ה' לכם" (במדבר ט', ח). ונראה שכך נהג משה גם בפרשות המקלל
(ויקרא כ"ד, יב), המקושש (במדבר ט"ו, לב) ובנות צלפחד (שם כ"ז, ה).

ד. בין תשרי לניסן

מכל האמור יובן הבדל נוסף בין המקדש למשכן. המשכן הוקם בראש חודש ניסן:

וַיְהִי בַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ הַיּוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן
(שמות מ', יז).

המקדש, לעומתו, נחנך בחודש תשרי, בחג הסוכות:

אִזְ יִקְהַל שְׁלֹמֹה אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל רֹאשֵׁי הַמִּטּוֹת וְשִׂיאי הָאֲבוֹת לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְרוּשְׁלֹם לְהַעֲלוֹת אֶת אָרוֹן בְּרִית ה' מְעִיר דָּוִד הַיָּא צִיּוֹן. וַיִּקְהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיָרַח הָאֲתָנִים בְּחָג הוּא הַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי... (מל"א ח', א-ב).

בין תשרי לניסן יש שוני מהותי. בתורה אנו מוצאים שני לוחות שנה. מצד אחד, התורה אומרת שלוח השנה מתחיל בניסן: "הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשׁוֹת הַחֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לְכֶם לַחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה" (שמות ו', ב). וכך אכן נמנים החודשים בתורה: החודש הראשון (שמות מ', יז ועוד) הוא חודש ניסן, החודש השני (במדבר י', יא ועוד) – אייר, וכו'.

מצד שני, קיים גם לוח שנה אחר, המתחיל בחודש השביעי דווקא. שנת היובל מתחילה "בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרִי לַחֲדָשׁ בְּיוֹם הַכַּפָּרִים" (ויקרא כ"ה, ט), ותקיעת השופר ביום זה מבטאת את קדושת השנה: "וַיִּקְדְּשֶׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה" (שם, י). יום הכיפורים משמש אפוא כ'ראש השנה' של שנת היובל. עם זאת, התורה אומרת שחג הסוכות חל "בְּצֵאת הַשָּׁנָה" (שמות כ"ג, טז) ושמעמד הקהל הוא "מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת" (דברים ל"א, ז).

לשני לוחות השנה הללו מהויות שונות לגמרי. לוח השנה המתחיל בתשרי הוא לוח השנה החקלאי, שתחילתו בתחילת השנה החקלאית, וסיומו – בסופה. שנה זו מתחילה ומסתיימת בתקופת תשרי, אך גבולותיה אינם מדויקים: הם תלויים בגורמים המשתנים משנה לשנה, כגון כמויות הגשמים וזמן ירידתם (ומה עוד שהחודשים נקבעים בתורה על פי הירח, ולא על פי השמש). אשר על כן, קשה לקבוע יום מסוים שהשנה מתחילה בו, והתורה רואה את החודש כולו כחודש של מעבר בין השנים החקלאיות. לפי לוח זה, חג הסוכות הוא חג האסיף, שבו האדם נהנה מיגיע כפיו בשנה שחלפה, לפיכך נחשב חג זה ל"צאת השנה". ואולם, בד בבד מתחילות בתקופה זו ההכנות לשנה החקלאית החדשה, ועל כן ניתן לראות את חודש תשרי גם כתחילת השנה. עונה זו היא אפוא ראשית השנה וסיומה גם יחד, כי בה מסתיים ומתחיל המעגל החקלאי הטבעי.

לעומת זאת, קביעת חודש ניסן כ'ראש חדשים' עומדת בניגוד למעגל החקלאי הטבעי. לוח השנה המתחיל בניסן הוא לוח שנה היסטורי, ובו מעגל השנה מתחיל ונגמר בראש החודש שבו יצאו בני ישראל ממצרים.

ניתן להגיד שלוח השנה החקלאי הוא לוח שנה אוניברסלי, ואילו לוח השנה ההיסטורי הוא לוח השנה המיוחד לעם

כָּל אֲשֶׁר יִקְרָא אֱלֹהֵי הַנְּכָרִי לְמַעַן יִדְעוּן כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת שְׁמִי לִירָאָה אֶתְךָ כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלָדַעַת כִּי שְׁמִי נִקְרָא עַל הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתִי (שם ח', מא-מג).

לפי שלמה, המקדש איננו מיוחד רק לעם ישראל. גם נכרי יכול לבוא להתפלל בו, ושלמה מבקש שה' ישמע גם לתפילתו, כדי לקדש שם שמים: "לְמַעַן יִדְעוּן כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת שְׁמִי לִירָאָה אֶתְךָ כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלָדַעַת כִּי שְׁמִי נִקְרָא עַל הַבַּיִת הַזֶּה". למקדש יש אפוא ייעוד אוניברסלי.

ייעוד זה נזכר בכמה וכמה נבואות ידועות, ונציין כאן כמה מן המפורסמות שבהן, מספר ישעיהו:

וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יְהִיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֵאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת וְנִהְרֹו אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם. וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה'... (ישעיהו ב', ב-ד).

וְהַבֵּיאוֹתִים אֶל הַר קְדְשִׁי וְשִׁמְחִיתִים בְּבֵית תַּפְלָתִי עוֹלְתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרִצּוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תַּפְלָה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים (שם ג', ז).

וְהָיָה מִדֵּי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבְתּוֹ יָבוֹא כָּל בֶּשֶׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אֲמֵר ה' (שם ט"ו, כג).

הבדל זה בין המשכן למקדש משתקף גם במידת השותפות של אנשים נכרים בבניינם. המשכן נבנה כולו בידי אנשים מבני ישראל, ואך ורק מתרומותיהם של בני ישראל, ולא מצאנו נכרים בבניינו. המקדש, לעומתו, נבנה מלכתחילה בשיתופו ובסיועו של חירם מלך צור:

וַיִּשְׁלַח שְׁלֹמֹה אֶל חִירָם לֵאמֹר. אֶתָּה יָדַעְתָּ אֶת דָּוִד אָבִי... וְעַתָּה הִנֵּיחָ ה' אֱ-לֹהֵי לִי מִסָּבִיב אֵין שָׁטוֹן וְאֵין פְּגַע רָע. וְהִנְנִי אֹמֵר לְבָנוֹת בֵּית לְשֵׁם ה' אֱ-לֹהֵי... וְעַתָּה צֹוֶה וְיִכְרְתוּ לִי אֲרָזִים מִן הַלְּבָנוֹן... וַיִּשְׁלַח חִירָם אֶל שְׁלֹמֹה לֵאמֹר שְׁמַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ אֵלָי אֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת כָּל חֲפָצְךָ בְּעֵצֵי אֲרָזִים וּבְעֵצֵי בְרוֹשִׁים (מל"א ח', טז-כב).⁵

נראה שמעורבות זו איננה מקרית, והיא ביטוי לחלק שיש לאומות העולם במקדש.⁶

⁵ ייתכן שלמעורבות הנכרית היה ביטוי נוסף. האיש היחיד הנזכר בבניין המקדש הוא אומן שאף שמו היה חירם: "וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקְחָ אֶת חִירָם מִצֹּר. בֶּן אִשָּׁה אֱלֻמְנָה הוּא מִמְּטָה נִפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ צִרִי חָרָשׁ נְחָשֶׁת" (מל"א ז', יג-יד). ייתכן מאוד שרק אמו של חירם הייתה ישראלית ממטה נפתלי, אך אביו, "איש ציר", היה נכרי, ומכאן גם שמו הנכרי – חירם, כשם מלך צור. אם כנים דברינו, הרי שגם בעשיית הכלים הייתה מעורבות נכרית מסוימת.

⁶ יש מקום לחשוב שבתקופה שבין הכניסה לארץ לבניין המקדש שימש המשכן כמעין שלב מעבר בין תקופת המשכן במדבר לבין בית המקדש. מצד אחד, כבר בתקופה זו חדל המשכן לתפקד כמקום היוועדות של הקב"ה לבני ישראל. מצד שני, הוא כבר משמש כמקום תפילה (כמו בפרשת חנה, ש"מ"א א'), ואף נכרים מגיעים אליו (כמו שמצינו בדואג האדומי, ש"נְעִצָר לִפְנֵי ה' " במשכן שבנוב [ש"מ"א כ"א, ח], ובהנחה שדואג האדומי אכן היה נכרי, כפשט המילים).

השנה האוניברסלית, ובחג הסוכות,⁸ שגם לו משמעות אוניברסלית.

ישראל, שהרי סופו ותחילתו בתאריך החשוב ביותר בתולדות עם ישראל: מועד צאתנו ממצרים.

גם שני החגים העומדים במרכזם של שני חודשי תחילת השנה – סוכות בתשרי ופסח בניסן – מייצגים את שני הפנים הללו. חג הסוכות הוא חג אוניברסלי כבר מעצם מהותו כחג האסיף – משמעות כללית, שאינה קשורה לעם ישראל דווקא.⁷

לאוניברסליות של חג הסוכות יש כמה וכמה ביטויים, וכאן נזכיר בקצרה רק שני מקורות בעניין. בנבואת זכריה נאמר:

וְהָיָה כָּל הַנּוֹתֵר מִכָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם וְעָלוּ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמִלְכָּהּ ה' צָבָא-אוֹת וְלַחַג אֶת חַג הַסּוּכוֹת. וְהָיָה אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֶה מֵאֵת מִשְׁפַּחוֹת הָאָרֶץ אֶל יְרוּשָׁלַם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמִלְכָּהּ ה' צָבָא-אוֹת וְלֹא עֲלֵיהֶם יְהִיֶה הַגֶּשֶׁם (זכריה י"ד, טז-יז).

מפסוקים אלו נראה שלעתיד לבוא ישתתפו כל הגויים בחגיגת חג הסוכות, בשל הקשר ההדוק שבינו ובין ירידת הגשמים בשנה שלאחריו. קשר זה רלוונטי לכל העמים, ולכן צריכים כולם לחוג את החג.

המקום של אומות העולם בחג הסוכות הודגש גם בדברי חז"ל. ידועים דברי הגמרא על שבעים הפרים הקרבים במקדש בשבעת ימי החג:

אמר רבי אלעזר: הני שבעים פרים כנגד מי? כנגד שבעים אומות (סוכה נה ע"ב).

חג הפסח, לעומת זאת, מיוחד לעם ישראל, שהוא לבדו יצא ממצרים וזכה להשגחתו המיוחדת של הקב"ה. ואכן, התורה מדגישה את האיסור לשתף גויים בחג זה:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל בֶּן נֹכַר לֹא יֹאכַל בו. וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת כֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אֹז יֹאכַל בו. תּוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר לֹא יֹאכַל בו... וְכִי יִגּוֹר אֲתָדָךְ גֵּר וְעִשָׂה פֶסַח לַה' הַמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר וְאִזּוֹ יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל עֶרְל לֹא יֹאכַל בו (שמות י"ב, מג-מח).

מעתה יובן היטב ההבדל שבין מועד חנוכה המקדש למועד חנוכה המשכן. המשכן, המיועד לעם ישראל בלבד, נחנך בחודש ניסן, הפותח את המניין ההיסטורי הייחודי לעם ישראל. במקדש, לעומת זאת, יש גם ממד אוניברסלי, ועל כן הוא נחנך בחודש תשרי, שהוא תחילתה וסופה של

*****
כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב אמנון בזק, תשע"א
עורך: בעז קלוש
*****
בית המדרש הווירטואלי
מיסודו של
The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash
האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
*****
משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
דוא"ל: office@etzion.org.il
*****
לביטול רישום לשיעור:
<http://etzion.org.il/vbm/unsubscribe.php>
*****

8 ומעניין הדבר שהמקרא מכנה את המקדש 'סוכה', כגון בפסוק "וַיְהִי בְשָׁלֹם וְכֹכָב וּמַעֲוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן" (תהילים ע"ג, ג) ובנבואת ישעיהו (ד', ה-ו).

7 אמנם לחג הסוכות יש, כידוע, גם פן היסטורי ייחודי לעם ישראל: "בְּסֻפַּת תְּשֻׁבוֹ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בְּסֻפַּת. לְמַעַן יָדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֲ-לֵהֵיכֶם" (ויקרא כ"ג, מב-מג). אבל פן זה איננו הממד המרכזי באופיו של החג בתורה. הוא נזכר בתורה רק פעם אחת בלבד (כל שאר הפרשות מציינות רק את הממד החקלאי של החג), וגם האזכור היחיד הזה איננו בפרשה המרכזית של חג הסוכות, כי אם במה שנראה כ'נספח' לפרשת המועדות של ספר ויקרא. ואין כאן המקום להאריך בזה.